

Gördüm Gördüm **(Yavuz Sabuncu İçin Bir Deneme)**

Doç. Dr. Ayhan Yalçınkaya

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

• • •

“Ben Siyasal’ı gördüm.” Nice gördün? Sanki “niçin” diye sorulmuş gibi, “çünkü orada okudum.” Ben Siyasal’ı gördüm? Nice gördün? Sanki “neyi” diye sorulmuş gibi, “eski usul bir yatılı okul binasını andırıyordu.” Ben Siyasal’ı gördüm. Nice gördün? Sanki “nasıl” diye sorulmuş gibi, “kıyas kabul etmez.” Ben Siyasal’ı gördüm. Nice gördün? Sanki “ne zaman” diye sorulmuş gibi “Siyasal’ın Mülkiye, Siyasal’ın ‘siyasal’ olduğu zaman.”

Herhangi bir ilkokul öğrencisinin ya da Türkçe öğrenmeye karar vermiş bir yabancıнын kolayca kuracağı ve “görmek fiilini cümle içinde kullanınız” tarzı bu cümlenin yüklemi, farkında olalım ya da olmayalım, hep bir bütünlüğe ilişkindir ya da ona dönük bir imayı, bir çağırımı, bir kışkırtmayı içinde taşır; konusu SBF olsun olmasın, bu kışkırtılmış bütünlük iması çoğu zaman aynı anda siyasal bir nitelik de taşır; kendisinden dolayımın üzere, ardı ardına bir çok şeyi gizlemek, örtmek, tereyağından kıl çekmek, çalınmış minareye kılıf hazırlamak, meşrulaştırmak ya da iyi niyetle düşünülürse, kendini kandırmanın farkına bile varmadan kendini kandırmak, bir yanılsamaya teslim olmak, ülküsel bir görevin kahramanlığını üstlenmek ya da ona soyunmak gibi bir çok siyasal amaca hizmet edebilir ve aynı anda bu hal, düşünmek ve hatta giderek insani bir var oluşun ön koşulu olarak kendini dayatan tümdengelim mantıksal zorunluluğu savının kabulü altında, bu “tüm”ün yalnızca ve yalnızca kendisinden ibaret olduğuyla anlaşılabilir ve hatta kabul edilebilir hale gelebilir.

“Ne zaman, niçin” sorularını bir yana bırakıp “neyi ve nasıl” sorularına odaklanılırsa, Siyasal’ı görenin “neyi” gördüğü ve “nasıl gördüğünün,” gördüğü şeyin “ne’liğini” değiştirip değiştirmediğinin üstüne gidildiğinde, o bütünlük ima ve iddiası, yerini yavaş yavaş şeytani ayrıntılara bırakmaya başlar. Siyasal’ı gördüğünü iddia eden kişi, demek ki öncelikle Siyasal’ın varlığını, nesnel varlığını kabul etmektedir. Çünkü her görüş, kendini

gerçekleştirebilmek ya da varlığını onaylayabilmek/onaylatabilmek için kendi dışındaki bir nesneye muhtaçtır. Görüşün nesnesi yoksa kendisi de yoktur. O halde Siyasal'ın nesnel varlığını onaylayan kişi, aslında aynı anda kendi varlığını onaylamakta ya da onaya sunmaktadır. Ama öte yandan bu nesnel varlık, görüşün nesnesi olan şey, adı Siyasal olan, nedir ki onu görmekten söz edebiliyoruz ve böylece görüşümüzü ve varlığımızı onaylayabiliyoruz?

Görülen şey, Siyasal'ı görmek vasfıyla ima edilen bir bütünlükten dolayınlanarak onayımıza sunulan şey, neyi içermektedir? Önce semtini, sonra binasını, koridorlarını, sınıflarını, sonra öğrencilerini, öğrencilerini ve sonra hocalarının odalarını, sonra hocaları, hocaları...böyle uzayıp giden bir sonsuzluğu mu görüyoruz? Siyasal'ı görmek, çoktandır koridorlarında gölgeleri kalan "söylencesel" hocalarından ders almış olmak mıdır; örneğin Ümit Hassan'dan, Alaeddin Şenel ya da Mete Tunçay'dan; hala koridorlarda gözümüze çarpsa da artık ders vermeyenlerden ya da çoktandır aramızdan ayrılmış olanlardan, Cemal Mihçioğlu'ndan, Cahit Talas'tan ve Yavuz Sabuncu'dan ders almak mıdır? Eğer Siyasal'ı görmek buysa, bu durumda şu anda Siyasal'da ders gören hiçbir öğrenci Siyasal'ı görmemiş demektir ve onların görüşü diye iddia edebileceği her şey ya bir düş, ya bir yalan, ya da en iyisinden günlük hayatta işlerini kolaylaştıran bir sanı, doksa'dan ibarettir. Yoksa Siyasal'ı görmek, artık bir örneğini ancak mucize eseri görebileceğimiz, yerini çoktan alüminyum ya da pvc doğramalara bırakmış, neredeyse cam aralıklarını bir kitaplık olarak kullanabileceğimiz, adam boyu yükseklikte, çift doğramalı, çift camlı, ahşap, yüksek pencerelerini görmek midir? Spor salonunun arkasında, çoktandır, atılacakları güne kadar araştırma görevlilerine üçer beşer kullanılan çalışma odalarına dönüştürülmüş, Baskın Oran'ın genç bir asistan olarak kaldığı lojmanları, arka bahçede gezdirdiği köpeği görmek mi? Yoksa yoksa kurşunlanan duvarları, basılan yurdu, geç Siyasal'ı ölümlerini görmek midir?

Yalnızca bir örnekten, bir söylenceden ders alma örneğinden gidelim: Siyasal'ı görmek dediğimiz şey kendisini nasıl bir bütünlük olarak sunabiliyor; hatta iman derecesinde bir bütünlük? Önce bir söylenceden ders alıyoruz, sonra bir başkasından, bir başkasından...yani bütünü kuran şey söylenceler toplamı mı; benzer niteliklere, benzer üst düzey niteliklere sahip bir toplam? Burada artık her bir söylenceyi tek tek anmak gereksiz olacaktır. Bu anlamda, nice söylence olurlarsa olsunlar birer sayıya indirgenmişlerdir. Aynı anda parmakla sayılabilir bu söylenceleri, sayısal niteliklerinin dışında bir söylence olarak var eden şey, sayılabilir olmamaklığıyla birer sayıdan başka bir şey olmayan ya da böyle kabul edildiği varsayılanların varlığı değil midir? O halde, görüldüğü iddia edilen bütünlüğün, az çok mesnetli bir iddianın konusu olabilmesi için görüş yetersizdir; bunu destekleyecek bir düşünüş de gereklidir; üstelik bu düşünüş doğrudan kendini zorunlu kılan bütünlüğü nesneleştirmemek, onu

kuran söylence-olmayanları nesneleştirerek işe başlamak zorundadır. Bu halde, Siyasal'ı görmek bir söylenceyi görmek demek olmayacaktır; onu var eden söylence-olmayı, söylence-olmayanla ilişkisini, söylence-olmayanlar içindeki var oluş tarzını düşünmek demek olacaktır ki bunu düşünmek aynı zamanda söylenceyi bir bütünlük içinde görmenin yolunu açacak ya da ön koşullarından birinin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Niçin düşünmek? Söylence-olmayanlar arasındaki küçük farklılıkları ilk bakışta kavramak, bu küçük farklılıkların gizil güçlerinin ayırdına varmak, söylence olanların bu oluşlarının “ilk bakış” becerisi ya da üstünlüğünden kaynakladığını anlayabilmek ve sürekli yollama yapılan mitik bütünlüğün aslında bu ve benzeri farklılıklardan beslenerek kendini var ettiğini görebilmek için.

Görülen mitik bütünlük iddiası bir yana ya da “ne, neyi” gibi soruları bir yana, bir de “gören” var ya da “kim” sorusu. “Bakan gözler kimin? Genellikle ben'in, bir pencerenin önünde durur gibi, kendi gözlerinin önünde durarak, karşısında olanca enginliğiyle uzanan dünyaya bakan biri olduğu düşünülür. Demek ki: dünyaya açılan bir pencere var. Karşıda dünya var. Peki bu yanda? Yine dünya: Başka ne olabilir ki? (...) Pencerenin o tarafında da bu tarafında da dünya olduğuna göre, belki de ben, dünyanın dünyaya baktığı bir pencereden başka bir şey değil.” Fakat buradan bizi ümitsizliğe düşürecek bir sonsuzluğa açılabiliriz. En azından kuramsal bir olanak olarak bunun ortada olduğunu bilmenin kendisi yeterince dehşet uyandırıcı değil mi? Ben dünyayı görüyor, dünya dünyayı görüyor; ben dünyanın gördüğü dünyanın bir virgüllü bile değil. Bırakalım sokaktan geçenlerin düşeceği dehşeti bir yana, öz kendilik bilinci, yoğunluğu tartışılabilirse de, en yüksek kesimi oluşturanların başında gelen akademisyenler için, bu dehşetin de ötesinde bir şey. Dahası bu yol bir ben'i bir başka ben'e bağlayan bütün bağları dümdüz ederek nirengi noktalarını ortadan kaldırıyor. O halde, benim Siyasal'ı, “n” zamanında görüşüm ile, onun dünyayı “t” zamanında görmesi sınırsız bir enginlikte düzleşiyor. Peki, bu yüzden mi, bu enginliğin pek farkındayız da ondan mı, o da, ben de aynı cesaret ve meşruiyetle “Siyasal'ı gördük” diyebiliyoruz? Ne ilgisi var; “evren, içinde, yalnızca kendimizde tanımayı öğrendiklerimizi görebileceğimiz bir aynaysa”, gerçekte ortaklığımız görüşümüzde değil, “kendimizde tanıdığımız”ın ve bu tanımayı “öğrenişimizin” ortaklığında; ama kuşkusuz hiçbir zaman kendimizde tanıdığımız aynı değil. Aynı ortak tanıdığımıza bakıyoruz ama bu ortak tanıdıkta, başka başka şeyler tanıdık geliyor her birimize; hem de taban tabana karşıt şeyler görüyoruz bu ortak tanıdığımızda. Görüşümüz salt kendimizden dolayım lansaydı, ben kendi dışındaki hiçbir şeyi, hatta şişmiş bir egodan ya da paranoyak bir megalomaniden de ibaret olsa, fark edemez; bu halde bile ben ben'in ayırdına varamazdı. Demek Siyasal'ı görenlerin ortak noktası ya da onları görmeyenlerden ayıran şey, görülen nesne, yani Siyasal değil, iki ayrı dünyayı

birbiri için mümkün kılan kendimizde tanıdığımızın ve bu tanımayı öğrenişimizin ortaklığı; kısaca “ortak tanıdığımız”ın varlığı; tanışlığımız ortak olmasa da.

İşte Siyasal’ı gördüğünü iddia edenin bunu haklılaştırmak için ileri sürebileceği ya da kendini dolayımlayabileceği söylencesel isimlerden biri olan Yavuz Sabuncu, hem ortak tanıdıklığın hem de ortak olmayan tanışlığın en önemli örneklerinden biriydi. O, Siyasal’ı gördüğünü hiç iddia etmemekliği ya da suskunluğuyla, gördüğünü iddia edenin görüşüne dayanak olabilecek en önemli figürlerin başında geliyordu. “Suskunluk da, başkalarının sözcük kullanımına karşı çıkan bir söylem sayılabilir; ama bu suskun söylemin anlamı, arada sırada söylenen ve söylenmeyene bir anlam veren kesintilerinde yatar. (...) Suskunluk, kimi sözcükleri dışlamaya ya da daha iyi bir olanak çıktığında kullanılmaları için yedekte tutmaya yarar. Bunun gibi, şimdi söylenen bir sözcük, yarın yüz sözcüğün söylenmesini gereksiz kılabilir ya da bin başka sözcük söylenmesini gerektirebilir.” Suskunluğun tek bir biçiminin olduğu sanılıyorsa, en azından Yavuz Sabuncu düşünüldüğünde, bunun açık bir yanığı olduğu söylenebilir. Suskunluk, yalnızca seslerin, sözcüklerin, varsayılan bir konuşma çerçevesi içinde olmamaklığı, yokluğuyla var oluşu değildir. Suskunluk, sözcüklerin hemen arkasında, sözcüklerin tenini ürperten yerde yatan soru imlerinde de var olabilir ya da kısa, kestirme, düz, yalın, iki sözcüklük cümlelerde de. Ama Yavuz Hoca’nın suskunluğu her an tersinebilir gerçekçiliğinde ya da tam karşıtı olarak algılanmak kaydıyla romantizmindedir. Kötü bir Hollywood hapishane filminden bir sahne: O güne değin üç hücre arkadaşını öldürmüş iri kıyım bir siyah, uykusunda sayıklayan kahraman ve elbette beyaz Amerika’lıyı tam da uykusunda sayıklarken ağzını kapatarak soluksuz bırakıp susturuyor ve ekliyor: Dünya’da yeterince gürültü var. Yavuz Hoca’nın olası tarihinden olası bir sahne: O’nun asker ya da yatakhane arkadaşımı gibi gıyabında adını sakız çiğner gibi kullanan ve bir tip olmaktan karakter olmaya hiçbir zaman sıçrayamayacak “biri” Yavuz Hoca’nın bastığı toprağa basıyor diye, sözüm ona onun ayak izlerini romantikleştirerek kendini övmek için şiirler dizdiği yerde, Yavuz Hoca’nın yanıtı: “Ha, o mu, yalnızca çamurlu bir ayak izi!” Çünkü dünyada yeterince şişmiş ego var! Ya da tersine: Gerçeğin soğuk yüzü herkesi teslim almaya başladığında “bir yüzüğün bakır kızılında aşkın ateşini görmeyen ama kalbe giden en önemli damarın sol yüzük parmağından geçtiğine tubben bilişiyle inanan ruha ne yazık!” Gerçek ya da hayalle tezahür ederek suskunluğa çağıran bu tavır bütün gücünü dinginliğinden alır; her halükarda yaşama ilişkinmiş gibi görünse de, kendisini en çok ölümlle ilişkilendirebileceğimiz bir sakinlik, neşe ve hatta giderek alaydan.

Nazım Hikmet’in hemen herkesin bildiği Masalların Masalı adlı şiiri belki biraz yol almamızı sağlayabilir. Su başında duran bir çınar, bir kedi, bir güneş, bir

ömür ve bir de “ben.” Su serin, çınar ulu, güneş sıcak, kedi uyukluyor, suyun şavkı vuruyor onlara, “ben” şiir yazıyor. Oysa önce kedi gidecek, sonra “ben”, sonra çınar, sonra su, sonra güneş... önce gidenlerin sureti suda kalırken, sonra gidenlerin, en başta suyun, sureti bile kalmayacak ama yine de “ben” suyun şavkına karşı şiir yazıyor. Gidecek-olmanın varlığı şiir yazmayı engellemiyor; aksine şiir yazmayı mümkün kılan şey, ölümün vaad ettiği dinginlik; akademinin en çok gereksinim duyduğu ve narinliği, kırılabilirliğiyle en çabuk yitirdiği şey.

Dünyamızda yeterince gürültü varken, yetmezmiş gibi, akademik yaşam çoktandır tıbbi söylemin söylenmeleriyle inliyor. Hayır, bu herhangi bir nazire, hiciv ya da ironi içermiyor, içermiyor çünkü sağlıkla ilgili bir benzetme değil; tıp ve doktorluk mesleği yalnızca en elverişli araç gibi gözüküyor, hepsi bu. Çoktandır, nesnesine yani insana dokunmayı unutmmuş, kulağını bir insanın sırtına yapıştırarak soluk sesinden zaturreyi, göğsüne dayayarak kalbin atışından yaklaşan enfarktüsü, ellerini tutup evirip çevirerek renginden dolaşım sistemini okumayı unutmmuş, hatta artık hiç öğrenememiş, bütün bunların yerini MR cihazlarının çekiç seslerinin, BT cihazlarının robotik vınlamalarının, dokunan ellerin yerini vücudu sarıp sarmalayan kabloların aldığı ama her halükarda nefesini tutmayı unutmmuş, çok konuşan ama hiçbir şey söylemeyen, insana yabancı bir dilin -“var oluşumuz demek olan o kaygı lekesini” sürekli yayarak suçluluk duygumuzu yeniden yeniden üretmekten başka hiçbir amacı olmaksızın- hakim olduğu bir dünya bu. Aynı şeyi diyelim sosyoloji, ekonomi vs. disiplinleri içinden de söylemek mümkündür belki de. Tıbbi teknolojinin gürültüleri yerine, başımıza gökten yağmur yerine yağın verilerin hiçbir şey söylemeyen gürültülü dünyası; dinginliğin yerini sürekli yarışmanın aldığı, doğal olarak bunun da yepyeni teknolojileri, yaşama teknolojilerini, akademik yaşamda kalma ve ilerleme teknolojilerini dayattığı bir dünya; Yavuz Sabuncu'nun hastalık derecesinde titizliğinin, estetik duyarlılığının yaşama şansının kalmadığı bir dünya. Yavuz Sabuncu, söyleneceyi söylenece kılan söylenece-olmayanların üstüne düşen o kaygı lekesini, göze batar batmaz küçük bir yağ lekesine dönüştürme girişiminin gerektirdiği duyarlılığa sahip son birkaç isimden biriydi. Bunu gösterişli bir militan dile düşmeden, suskunluğu ve en gerektiğini düşündüğümüz yerde, geri çekilme becerisiyle, bunun bir beceri olduğunu bile düşünmeden gösterebilen ender isimlerin kuşkusuz en başta geleniydi. O'nun suskunluk, aksilik konusundaki “geveze” üstünlüğü, ortak olmayan tanışlığımız içinde, herkese başka bir şey söylemeyi becererek başka bir Siyasal görüşümüzü de mümkün kılan şeydi; başka ama ortak, hatta başka ama aynı.

Dinginlik bir can olaydı Yavuz Sabuncu olurdu; tamamlayıcı örgeni bir kısa Samsun sigarası; kapısına varıldığında, sanki kapının ağzında hazır bekleyen, sert Türk tütününün maviyle gri arasında kararsız kalmış dumanına sarılmış,

dilinden değil, gözlüklerinin üstünden dökülen bir “Evet?”ti dinginlik; hep oradalığını bildiğimiz.

Yavuz Hoca artık yok; yalan bu; yokluk ya da artık olmamakla ölüm farklıdır. “Ölü olmak artık değiştirmeyi umamayacağı kesin bir durumdaki kendisine eşit olma düşkünlüğüne alışmak demek.” Bu ise, yanlış olmamakla birlikte eksik. Bazıları artık değiştiremeyeceği kendisine eşitlik “mertebesine” daha yaşarken ulaşıyor ama düşkünlüğüne alışmak bir yana, kesin ki yaşamaktan, bu merteye, ani öfke patlamaları, paranoya, nedensiz hırçınlık ve saldırganlık olarak katlanıyor kendi üstüne. Yavuz Sabuncu düşkünlüklerini zorlayan kendisine eşit kesin durumların varlığının çoğun farkında olmakla birlikte, hatta çoğun sanki çevresindekileri de buna zorluyormuş gibi görünse de “umamamak” sözcüğüyle kolayca ilişkilendirilemeyecek, onun yerine “eğer zaman tükenirse, anı anına anlatılabilir bu ve her an, anlatılınca, öyle genleşiyor ki, sonu görülmez oluyor”la birlikte düşünülebilecek ve madem ki sonu düşünülemiyor, nasıl ki “bir kimseye alışmanın insanı bencilleştirdiği” söylenebilirse, bir fikre alışmanın da fazlasıyla ben’i kışkırtıcı olduğu kabulüyle kavranabilecek bir örnek olarak beliriyor. Eğer hemen herkesin imgeleminde biraz da “aksi” bir Yavuz Sabuncu varsa, bundandır; hep elinde bir buz kırıcı taşımaktan; alışkanlıkların/ın varlığını yadsımayan ama hep sıvılaştırmaya hazır gibi gözükmemesinin de farkında; yine de uman!*

Kuşkusuz “herkes yaşadığından ve bunu yaşayış biçiminden oluşmuştur, kimse elinden alamaz bunu;” kim cehlinin cesaretiyle ilişkili olduğunun farkına bile varamadan girişse de buna. O halde, Yavuz Sabuncu üzerine bir deneme girişimi “sigarasız” yazılırsa ne ölçüde tamlana? Ölümle sigara arasında düz bir çizginin varlığına imanla, sahte bir “soylu ilgisizliğe” de gömülebilirdi oysa. İnsanların bir sigara bayiiinden sigara alırken paket üzerinde “sigara doğurganlığı azaltır, iktidarsızlığa neden olur” yazısını görüp, “sen bunu al, bana öldüreninden ver” dediği bir ülkede, “Türk gibi sigara içmek” diye bir deyim olduğu bir dünyada birinin niçin sigara içtiğini sormak ve hele de bunu cehalet, özent, kişiliğin tamamlanmamışlığı, bağımlılık, yoksulluk, yalnızlık vs. gibi saçma sapan nedenlerle sözüm ona açıkladığını sanarak anti-tütün kampanyaların yürütüldüğü bir zeminde, bu yaratıcılıktan pek yoksun kampanyaların da işine gelebilecek bir örnek verebiliriz: İnsanların sigara ilişkisi kedilerle ilişkisi gibidir. Siz, kediyi seçtiğinizi, onun efendisi olduğunuzu, kedinin size arkadaşlık edeceğini filan düşünüyorsunuz. Oysa gerçek tam tersidir; sizi kedi seçmiştir, efendi odur, siz ona arkadaşlık edersiniz. Şevkle bunun üstüne atlayacak anti-sigaracılar varsa, kediyi yalnızca ciğercinin kapısını tanımı, o kapıdan dışarı adım atmamış, ola ki sahipsiz kaldığında yaşamak için

mutlaka yeni bir ciğerci efendi aramaya mahkum bir hayvan olarak bildiğindendir. Oysa sigara bir sokak kedisi kadar ürkek ve tetiktedir ve seçimi bir sokak kedisinin seçimidir; bir efendi seçimi olmadığı gibi, efendiliği seçmek de değildir. Ama her koşul altında bir seçim var! Bu aynı zamanda karşılıklı seçilmeyi de kabul eden bir seçimdir. Seçimin konusu “taşımaya” ve “taşınmadır.” Kimisi vardır, ömrü boyunca her gün paket paket sigara içer ama sigarayı taşımaya asla öğrenememiştir; ömrünün son gününde bile sigara onu taşımaktadır. Kimisi de vardır, daha ilk sigarasını yaktığı anda sigarayı taşımaya başlar; hadi M. Şevket Esenal’a öykünerek söyleyelim, “sigara ona yakışır” ya da Ahmet Arif’in güzelim dizeleriyle “Bir parçası var kalbimin/ İncecik, ak kağıtlara sarılır,/ Dar vakit yanar da verir kendini/Dostun susan dudağına...” Susmak ve dostluk denildi mi Yavuz Hoca’dan başka kim gelir akla, Siyasal’dan; bu ikisi arasında sigarayla düz bir çizgi çekebilen?

Şimdi bütün bu satırları Yavuz Hoca okuyabiliyor olsaydı, eminim dudağının ucunda küçük de olsa bir küçümseme belirirdi; ölümden önce edinilmiş bir küçümseme; ölü olmanın getirdiği küçümseme değil. “Ölülerin bakışı hep biraz küçümseyicidir. (...) Bütün sorunların başkalarının sorunları, onların işleri olduğunu bilmenin rahatlatıcılığıdır bu. Artık hiçbir şey düşünmedikleri için, hiçbir şeyin ama hiçbir şeyin ölüleri ilgilendirmemesi gerekir; ahlaka aykırı gibi gelse de, ölüler bu sorumsuzlukta bulurlar neşelerini.” Verebileceğim tek bir yanıt var O’na, o da bana ait değil, ne yazık ki: “Yazabilmem için hatalı olmam gerekiyor[du.]”¹

1 Metinde geçen bütün alıntılar (*) asteriksle belirtilen dışında, Italo Calvino’nun *Palomar* adlı romanındandır. Asteriksli alıntı ise Kathy Acker’in *Don Quixote* adlı yapıtındandır. Bkz. Italo Calvino, *Palomar*, Çev. R. Teksoy, İstanbul, Can Yayınları, 1991 ve Kathy Acker, *Don Quixote*, Çev. H. Koyukan, Ankara, Ekin Yayınları, 1992.